

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Ткаченко Катерини Валеріївни
«Флуктуації особистості в сучасному суспільному бутті», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
зі спеціальності 09.00.03. – соціальна філософія та філософія історії

Подана до захисту дисертація Ткаченко Катерини Валеріївни «Флуктуації особистості в сучасному суспільному бутті» є самостійним завершеним науковим дослідженням. У формулюванні теми чітко визначена розв'язувана наукова задача, що полягає в теоретичному осмисленні концептуальних інтерпретацій флуктуацій особистості в сучасному суспільному бутті у дискурсі соціальної філософії.

Актуальність обраної теми вдало обґрунтована у вступі до роботи. Можна погодитися з автором в тому, що зміна соціально-культурних обставин потребує і оновлених концепцій особистості; в сучасному світі соціальна реальність вибудовується за принципово новими алгоритмами, що, безумовно, відображуються на соціалізації та ідентичності особистості й призводять до її глибинних трансформацій. Опис процесу особистісного становлення в термінах синергетичної методології дає можливість доповнити його істотними параметрами, детермінантами та способами інтерпретації й зрозуміти, що в період нестійкості соціальної системи вчинок окремої особистості, будучи незначною флуктуацією в масштабах соціуму, набуває здатності змінити розвиток останнього при наявності сприятливих об'єктивних умов. Самоорганізація суспільних структур через флуктуації особистості можлива за умови визнання її особистісної активності як потужної сили предметно-практичної та пізнавально-духовної спрямованості.

Тема дисертації відповідає формулі спеціальності «соціальна філософія та філософія історії» і даному напрямку досліджень. Тема дисертації входить у науковий тематичний план кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський

національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання».

Об'єкт і предмет дослідження позначені вірно. Мета дисертації чітко вказує на те, які результати повинні бути досягнуті. Задачі, поставлені автором, відповідають науковій задачі та вирішуються на основі значного масиву як українських, так і перекладних джерел філософського, культурологічного, соціологічного та психологічного змісту. Правильно обрані і змістовно описані методи дослідження, про які вже йшла мова вище. Вибір методів обумовлений специфікою предмета і змістом дослідження, націленого на визначення специфіки та характеру основних векторів флуктуацій особистості в сучасному суспільному бутті. Застосовано принцип історизму, який орієнтовано на розгляд об'єкта пізнання в його генезі, в конкретних формах становлення.

Чітко сформульовано наукову новизну роботи, суть якої, передусім, полягає у тому, що вперше в українській соціально-філософській думці концептуалізовано флуктуації особистості в сучасному суспільному бутті в умовах інформаційної цивілізації та розвитку українського суспільства. Зокрема, представлено еволюцію особистості як боротьбу двох протилежних начал: з одного боку, прагнення до зняття напруги, врівноважування своєї взаємодії з соціальним середовищем, пом'якшення конфлікту між індивідом та суспільством і відновленням колишнього врівноваженого стану, з іншого – пошуком постійної напруги, постановкою та реалізацією проектів, цілей, завдань, які керують поведінкою особистості; обґрунтовано, що постмодерністський діагноз кризи (фактично – розпаду) ідентичності може бути подоланий за допомогою феноменології, адже саме феноменологія надає особистості онтологічне підґрунтя, переводячи дискурс в площину тілесності, та постулюючи, що культурний світ виникає в той момент, коли утворюється система «Я-Інший», коли між свідомістю і тілом Я, і свідомістю і тілом Іншого з'являється внутрішнє відношення, коли Інший виступає не як фрагмент світу, а як альтернативний локус світобачення; з'ясовано сутність постмодерністських

антиномій, які, з одного боку віддзеркалюють ситуацію тотальної невизначеності та умовності, де опинилася сучасна людина, з іншого – виступають новою формою свободи, що позбавляє людину від тоталітарних наративів минулого і надає їй простору для реалізації особистих можливостей.

У дисертації значна увага приділена розробці теоретико-методологічного підґрунтя дослідження для вивчення впливу соціуму на флуктуації особистості. Зокрема, системний метод імпліцитно присутній при розгляді суспільства як соціальної системи, а також його структурних елементів і взаємозв'язків між ними; використано діалектичний метод, який дозволяє розкрити специфіку взаємовідносин особистості та суспільства в процесі їх взаємних трансформацій. Особливого значення для дослідження дисертантка надає синергетичному підходу, який дозволяє більш точно зрозуміти флуктуації особистості у сучасному суспільстві, та в контексті розгляду саморозвитку особистості він націлений на знаходження механізмів, що впливають на виникнення порядку з хаосу, який виступає не як руйнація та безлад, а, скоріше, як конструктивне творче начало, що має різні альтернативні шляхи розвитку. Розглядаючи особистість у постмодерністському контексті, хаос позиціонується як можливість креативного підживлення для індивіда.

Слід відзначити третій розділ дисертації, в якому дисертант розкриває специфічні прояви людської соціальності у формах культури як знаково-символічному світі цінностей, ідеалів, цілей діяльності в контексті вивчення молодіжних субкультур та віртуальних спільнот. Це дозволило виявити та проаналізувати проблеми та суперечності входження у соціально-активне життя, дослідити розвиток і життєві позиції маргінальної особистості на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Серед основних сучасних форм вираження флуктуаційних особистісних процесів у соціальному бутті дисертантка виокремлює субкультури, віртуальні співтовариства, маргінальність.

Особливий інтерес, на наш погляд, представляє другий підрозділ третього розділу «Комунікативна діяльність віртуальних спільнот», де проаналізовано вплив віртуальної реальності на соціалізацію особистості в аспекті комунікації в кіберпросторі на прикладі віртуальних спільнот геймерів, блогерів, хікікоморі. Авторка окреслює особливості їх комунікативної взаємодії з врахуванням соціальних, культурних, особистісних і вікових чинників. Ткаченко К. В. робить висновок про те, що інформаційна епоха сприяє розповсюдженню старих та появі нових субкультур, але є співтовариства, які виступають безпосереднім її продуктом – віртуальні спільноти геймерів, блогерів та хікікоморі. Серед особливостей таких віртуальних спільнот як геймери, блогери та хікікоморі дисертантка виокремлює наступні: їх не можна вважати субкультурами, оскільки у них відсутні зовнішні ознаки приналежності, немає ідеології, релігійних чи культурних уподобань; в багатьох випадках вони позбавлені відповідної самоідентичності та національних ознак, що значною мірою пов'язано з формами віртуальної ідентичності, мова йде, передусім, про зовнішню ідентифікацію, яка іноді може ставати соціальним ярликом: геймери найбільш ієрархічно залежні, але майже не соціалізовані, у блогерів майже відсутня ієрархія, проте вони найбільш соціалізовані, хікікоморі байдужі як до ієрархії, так і до соціалізації.

Так, в підрозділі «Маргінальність як форма девіантної поведінки» Ткаченко К. В. з'ясовує сутність маргінальної особистості крізь призму творчого постмодерного дискурсу, та виявляє специфіку втілення образу маргінальної особистості в постмодерних творах сучасної української прози (на прикладі творів І. Карпи, Л. Дереша) через вивчення культурного конфлікту, який виникає під час переходу особистості з однієї спільноти в іншу з відмінною культурою, субкультурою, стилем життя. Авторка робить висновок про те, що маргінальна особистість є продуктом кризи буття, і це позначається на екзистенційному рівні її внутрішнього світу та на моральному здоров'ї, адже вона знаходиться на перехресті протилежних просторів та різних епох; для

маргінальної особистості в постмодерному суспільстві характерним є засудження класичних догм життя, відмова від моральних, етичних та політичних норм, абсурдність життя, байдужість до всього.

Обґрунтованість і достовірність висновків та положень і рекомендацій дисертації підтверджуються тим, що всі матеріали, включені в текст, взаємозалежно підкоряються єдиній логіці дослідження, аргументовані і доведені. Структура дисертації чітка, теоретично і методично виправдана.

Обґрунтовано практичне значення роботи. Дійсно, одержані результати стануть в нагоді для ухвалення управлінських рішень щодо вироблення ключових орієнтирів спрямування ефективної державної молодіжної політики, формування всеукраїнського та регіонального напрямів соціокультурного облаштування нашої держави, розробці напрямів та окресленні перспектив трансформації економічних відносин в умовах кризового розвитку.

Завершує дисертацію список використаної літератури, який сформовано за стилем АРА та містить 308 найменувань, з них 156 – англійською мовою.

Основні положення дослідження обговорювались на засіданнях кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»; в рамках наукового проекту «Освіта та економіка: у пошуках діалогу»; деякі аспекти дослідження було оприлюднено під час консультування працівників в міжнародній компанії «British American Tobacco» та під час навчання в магістратурі за спеціальністю «International business» та написанні дипломної роботи на тему «Аналіз маркетингових стратегій іноземних тютюнових брендів» (Anhui university of finance and economics, China).

Основні положення дослідження було апробовано під час виступів на міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових, науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах закладів вищої освіти.

Основні положення дисертації викладені у 14 наукових працях, з них: 5 статей у фахових наукових виданнях, зареєстрованих МОН України, 3 статті у наукометричних та міжнародних виданнях за фахом; 6 – тези і матеріали конференцій.

Таким чином, можна констатувати, що подана дисертація збагачує українську соціально-філософську думку, глибина і якість обґрунтування висновків дозволяють оцінити роботу як достовірне, самостійне, закінчене творче дослідження.

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, слід назвати і деякі його недоліки:

1. В підрозділі 2.2. Катерина Валеріївна розглядає проблему співіснування з Іншим в аспекті проблеми флуктуації особистості у суспільному бутті. Втім, Інший тут – передусім, представник цієї ж культури. В контексті ж сучасних реалій глобальних міграційних процесів, було б доречно розглянути цю ж проблему і в аспекті мультикультурності, тобто, коли Інший – не просто інша людина, а ще й носій відмінних культурно-історичних парадигм.

2. Дисертантка пише, що «крах великих «наративів» та «тоталітарних дискурсів», комерціалізація і релятивізація освіти, перетворення інформації взагалі та наукової зокрема в такий самий товар, як зубна паста, джинси чи біг-мак, призвели до кризи класичну університетську науку та освіту» (С. 69). Втім, не дуже зрозуміло, чи бачить вона вихід з цієї кризи.

3. Дисертантка розглядає молодіжні субкультури, які існують в західному світі та на пострадянському просторі. Проте, зважаючи на досвід перебування дисертантки в КНР, хотілося б почути про субкультури, які мають розповсюдження серед китайської молоді.

Вищезазначені зауваження мають здебільшого дискусійний характер, вони не знижують теоретичної і практичної значущості роботи в цілому. Висновки, зроблені автором у результаті проведеного дослідження,

переконливі. Здобувачеві притаманні достатні навички наукової аргументації й дослідницької роботи. Мова і стиль дисертації відповідають вимогам до робіт наукового характеру.

Список використаних джерел містить літературу останніх років, що зі свого боку вказує на її відповідність сучасним реаліям соціального буття. Матеріал кваліфікаційної роботи відображений у чисельних публікаціях, окремі ідеї неодноразово обговорювалися на наукових конференціях. Розділові висновки, а також загальні висновки кваліфікаційної роботи відповідають поставленим цілям і відображають досліджувану проблему. Автореферат відповідає змісту дисертації.

Таким чином, подана робота «Флуктуації особистості в сучасному суспільному бутті» має безперечну наукову та практичну значимість, відповідає чинним вимогам, зокрема «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 та Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р., а її автор Ткаченко Катерина Валеріївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент,
доктор філософських наук,
професор, завідувач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Олексій ХАЛАПСІС

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:

Проректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Лариса НАЛИВАЙКО